

RYSSARNA I BALTIKUM

Vi ha fått ett brev från Sovjet-Lettland, vilket avsänts i slutet av februari och i vilket förhållandena i Baltikum skildras, speciellt kring de senaste »valen». Brevet delges härmed våra läsare i översättning. Även om de allra första sidornas historiska exposé inte innehåller något egentligt nytt, ha vi velat intaga även dem för att låta dem belysa författarens inställning.

FÖR några dagar sedan förrättades i de baltiska sovjetrepublikerna val till dessas parlament eller »högsta råd». I dag utnyttjar jag den lyckliga omständigheten att kunna skicka ett brev till Sverige för att inför den övriga världen berätta om de nakna fakta kring nämnda val. Men dessförinnan tillåter jag mig att i all korthet rekapitulera förhållandena i Baltikum under de senaste åren. Min objektivitet grundar sig på mitt levnadslöpp: jag är en 65-årig gammal arbetare och lettisk revolutionär, som med bomber och agitation bekämpade den tyska baronokratin och den ryska tsarismen. Sju år tillbringade jag i det tsaristiska katorga i Sibirien, varifrån jag befriades av marsrevolutionen 1917. Efter oktoberrevolutionen samma år blev jag kommunist och bolsjevikisk kommissarie. Snart nog förstod jag emellertid, djupt besviken, att jag — som dittills kämpat mot dödsstraff och slaveri — nu hjälpte till att bygga upp ett obeskrivligt, förskräckligt mord- och slaverisystem. Jag flydde ur Ryssland hem till Lettland, som under tiden blivit en fri stat. Först blev jag häktad som misstänkt, men senare fick jag amnesti. Min besvikelse över det bolsjevikiska experimentet var så djupgående, att jag för alltid sade adjö till politiken; jag hade en gång för alla fått nog av allt vad politik heter. Jag arbetade i fortsättningen i mitt gamla yrke som snickare, jag blev inte rik därpå men hade en dräglig utkomst för mig och familjen. Jag kunde med all rätt kritisera mångt och mycket i det fria Lettland, men i jämförelse med »Sovjetparadiset» var det en idealstat. Och nu är min levnad fullkomligt avslutad: min hustru brändes ihjäl vid ett luftbombardemang, min äldste son inkallades 1941 av Sovjets militärmyndigheter och är sedan dess försvunnen, min yngste son släpades till Tyskland och dog där i ett koncentrationsläger. Jag står nu ensam med min bittra sorg och värderar inte mitt liv så särdeles högt. Jag har nu bara en enda önskan: att demaskera så många lögner som möjligt, lögner som driva världen ut i blod och ruiner. Därför skriver jag detta brev.

I.

Efter den hårda revolutionsstriden 1905 mot baronerna och tsarens gendarmar lyste för ett kort ögonblick en hoppets stråle över Balti-

kum: den av tsar Nikolaus II proklamerade författningen, enligt vilken den första ryska folkrepresentationen — duman — valdes. Dessa val stördes och förfalskades på många sätt av de under tiden åter uppvaknande reaktionärerna. Duman sammanträdde, däribland ett flertal estniska, lettiska och litauiska deputerade. De kritiserade det tsaristiska godtycket och blevo genast bortjagade. De deputerade författade en protestresolution, vilken endast hade till följd att de protesterande häktades och bland dessa befann sig bl. a. den blivande förste presidenten för den lettiska fristaten, advokat J. Cakste. Nya dumaval utskrevos, de deputerade avskedades åter igen — och så gick det vidare i en cirkel. Under tiden togs blodig hämnd på de baltiska folken. Baltikum översvämmades av ryska straffexpeditioner som med våld brände och härjade. Tusentals balter hängdes, andra släpades till Sibirien. Baltikums generalguvernör, general Kurlov, har med sina kosackhorder efterlämnat blodiga spår i det baltiska gebitet. Varken tsarförfattningen eller folkrepresentationen skyddade balterna mot terrorn. Så kom marsrevolutionen 1917. De baltiska delegerades anhållan hos Kerenskij om de tre baltiska folkens utträde ur den ryska statsbildningen avslogs utan vidare: »Kanske senare en gång ... en autonomi eventuellt ...» På samma sätt handlade också de mot den »röda Moskvaregeringen» kämpande ryska kontrarevolutionärerna, de »vita» generalerna Judenitsch, Kornilow, Denikin, Wrangel och Koltshak: »Lösslitande från det odelbara Moder Ryssland, aldrig!» Och sedan uppträdde Lenin och deklarerade: »Varje folk inom f. d. tsar-riket har rätt till självständighet...» samt tillfogade: »inom Sovjetfolkens förbund». Lenin skickade också genast sina trupper mot de motspänstiga balterna, ockuperade delar av Estland, Lettland och Litauen, grundade sovjetregeringar, i vilkas namn han lät skjuta och deportera tusentals människor. För att legalisera terrorn utlyste Lenin val i det ockuperade Baltikum, först kommunala val och därpå skulle parlamentsval följa. I kommunerna utsågos medelst dekret kommunister och medlemmar av soldatesken till deputerade. Så långt som till parlaments»val» hann inte Lenin, emedan hans horder fördrevos ur Baltikum. Slutligen, 1920, såg sig Sovjetryssland tvingat att erkänna de tre baltiska staterna, men tanken på det baltiska sovjetparlamentet lade man bara tills vidare åt sidan för att hålla det i reserv.

*

I Ryssland har det aldrig funnits frihet. Alltsedan Rysslands uppkomst har den ryska människan varit i total avsaknad av mänskliga rättigheter. Aldrig fanns där heller en fri folkrepresentation. Den enda korta frihetsperioden började med marsrevolutionen 1917, för att hastigt urarta till ett politiskt kaos, vilket bolsjevikerna i oktober 1917 utnyttjade för en omvälvning. Den 1917 valda första och enda ryska demokratiska representationen — konstituerande församlingen — jagades i januari 1918 bort av bolsjevikernas bajonetter och ersattes av den bolsjevikiska sovjetrepresentationen under parollen »Proletariatets diktatur». Under årens lopp har denna sovjetiska dik-

taturmyndighet döpts om till ett demokratiskt sovjetparlament, men i grund och botten har ingenting ändrats i SSRU: än i dag, liksom för tusen år sedan, råder slaveri och nöd. I socialismens namn pressas de egna och även alla de undertryckta folken in i slaveriet. I första hand komma de baltiska folken. Och för att camouflera detta slaverisystem tricksar man med val till sovjetparlamenten, som hetas spegla den fria folkviljan.

II.

I juni 1940 översvämmades Baltikum av sovjet tanks. Genast arrangerades parlamentsval. En kandidatlista bestående av kommunister och partilösa opportunisterna uppställdes. 40 % av dessa kandidater voro direkt komna från fängelserna. Formellt hade de fått amnesti av de nya baltiska marionettregeringarna, men faktiskt hade de befriats av de utanför fängelserna i Riga, Tallinn och Kaunas den 21 juni 1940 hotfullt posterande sovjet tanksen. När t. ex. Pommer, chefen för Rigas centralfängelse, begärde skriftlig order från justitiedepartementet för att frige fångarna, trängde ett antal beväpnade sovjetofficerare in till honom: »Ni släpper genast lös kamraterna enligt vår förteckning, i annat fall ska våra tanks skjuta era förbannade murar i småsmulor!» »Kamraterna» befriades, justitiedepartementets order kom aldrig. Men Lettland räknades dock ännu på denna fjärde ockupationsdag som suverän stat! Några veckor senare häktades Pommer och försvann. De »förbannade murarna» fingo emellertid nu tjänstgöra som pinoställe för lettiska patrioter. ... De från Moskva med flyg anlända sovjetregissörerna, Shdanov i Tallinn, Visjinskij i Riga och Dekanosov i Kaunas, tilläto mycket älskvärdt att man ställde upp en kandidatlista nr 2, upptagande framstegsvänliga balter. Tillåtelsen visade sig vara den nakna provokationen: några dagar senare häktades i Estland, Lettland och Litauen alla dessa den andra listans kandidater! Den ensamma prosovjetiska listan måste utan konkurrens starta vid »valen». Dess kandidater blev automatiskt parlamentsdeputerade, besatte de baltiska parlamenten och röstade kvickt och enhälligt, på kommando från Moskva, för anslutning till SSRU. De hundratals kandidaterna på den andra listan, för vilken utan tvivel de baltiska folken med förkrossande majoritet skulle ha röstat (man räknar med 80—90 %), häktades eller sattes i koncentrationsläger och ha sedan dess gått okända öden till mötes. Då och då sippra namnen på de omkomna igenom. För några veckor sedan fick jag vetskap om den till Sibirien deporterade socialdemokratiska ledaren och f. d. parlamentsordföranden (talman) Fricis Vesmanis' död: han har bokstavligen hungrat ihjäl. Sådana olyckliga balter finns det i tusental. Vi hoppas att en stark makt, t. ex. USA, tar upp denna fråga inför ett internationellt forum så att de ännu överlevande eventuellt kunna räddas.

I dessa sammanhang frågar man ofta hos oss efter det öde som drabbat de båda bortförda statspresidenterna för Estland och Lettland, K. Päts och K. Ulmanis. (Litauens president A. Smetanas räddade sig genom flykt.) De båda presidenterna tvingades 1940, några

veckor efter Sovjetinmarschen, att träda tillbaka och behandlades som fångar. I stället för den utlovade utresan till Schweiz skickades de österut och äro sedan dess fullständigt försvunna.

III.

Sedan kom den tredje sovjetockupationen av Baltikum ... Den 10 februari 1946 gick man till val av Sovjetunionens högsta råd. Miljoner sovjetmedborgare skyndade på kameler, åsnor, hästar, flygplan, ångare och tåg till urnorna, för att snarast möjligt bekänna sin trohet mot Sovjet. Även Estland, Lettland och Litauen måste delta i detta masspektakel. Och dagen därpå, 11 februari 1946, jublade Sovjets regeringsorgan »Isvestija» över valen i Baltikum:

»*Vilna*. Osedvanligt tidigt vaknade i dag den litauiska huvudstaden. Redan klockan 5 på morgonen voro gatorna överfyllda, var och en ville vara den förste röstande. Till den sjuke gamle arbetaren Schwez hade man för avsikt att komma med urnan, men han dök själv upp i vallokalen: 'På denna stora dag får man inte vara sjuk!' Väljarna lyckönskade varandra ömsesidigt med ropen: En glad fest! För vår Stalin! För våra kandidater!' — — —

»*Riga*. I dag tidigt på morgonen gingo väljarna med Stalins namn på sina läppar. När i 59:de valdistriktet ropet 'Leve Stalin!' skallade, besvarades det med ett stormande 'Vår Stalin, hurra!'. Strålände, festglada ansikten, lysande ögon. Alla befinna sig i glad, upplivad stämning. Det lettiska folket har tagit emot den stora dagen med mycken högtidlighet. — — —

»*Tallinn*. På många valställen sjöngs hymnen. Tallinn jublar. Efter valförrättningen spatsera medborgarna på de smyckade gatorna, sjunga och dansa.»

Under eder och svordomar läste vi i Riga denna Moskvatidning. Glädje? Lycka? Jubel? En sådan infam svindel! Hungriga, trötta, utslitna och trasiga gingo vi till urnorna likt hetsade vargar, för att inte bli släpade dit av milismännen eller NKWD-funktionärerna. Även många ryssar röstade med dystra blickar. Allra mest skeptisk är i dag den enkle ryske arbetaren: under snart 30 års proletärdiktatur är han bokstavligen vorden en trasproletär. Varifrån skall entusiasmen komma?

IV.

Och så kommo de baltiska sovjetrepublikernas parlamentsval 1947. Egentligen voro de inga val i ordets vanliga mening: »Det är inte val, utan en nationell högtidsdag!» kvalificerade Stalin i radio den 8 februari denna massuppmarsch. »Massteater», resonerade balterna likgiltigt. Vad är nu sanning?

Bokslutet i Baltikum för tiden intill dessa val är inte precis upplyftande: i stället för den väntade förbättringen har läget blivit än svårare. Även över Baltikum svävar hungerspöket. Missväxten i SSRU var i fjol mycket svår. Från det i detta hänseende lyckligare Baltikum släpas nu massor av säd bort. I Baltikum har man hittills endast få kolhoser, och nu visar det sig att ryssarna från det privata jordbruket kan pressa ut mer än ur de förstatligade »kollektiven». Bönderna leverera t. o. m. sina kvantiteter före terminens utlopp. Men ofta igångsättas också »uppmuntringsaktioner»: lastbi-

lar, packade med ungtkommunister, fara från den ene bonden till den andre och uppmana vederbörande att skänka livsmedel till unionen. Men hur mycket än Baltikum skiekar till SSRU — kolossen kommer att fortsätta att hungra. Det i dagarna i Sovjet upprättade jordbruks- och »sovchos»ministeriet kommer knappast att ändra något på den saken. Den som inte avlämnar livsmedel blir strängt straffad. För några veckor sedan blev lantbrukaren Alfred Kracis från Popes Dabori (provinsen Ventspils, Lettland) dömd till 8 års tukthus därför att han inte levererat det kvantum mjölkprodukter som ålagts honom. I början av februari har man infört en ny kontrollör: »Hushållsboken.» I denna gyllene bok, som Stalinförfattningen inte förutsåg, måste varje detalj införas: innehavare, familjemedlemmar, areal, byggnader, staket, utsäde, fruktträdens och bärbuskarnas antal, kreaturen och fjäderfä o. s. v. Falska uppgifter bestraffas med till 8 års tukthus.

Man fryser i Baltikum: bränsleplanen har endast fyllts till 45 %, alltså fryser man till 55 %! I Lettland, där den andliga och materiella kulturens nivå var mycket hög, nivelleras man i dag till sovjetstandard. Männen använda endast sällan krage och slips eller hatt, man bär i stället mössor. Kvinnorna ha glömt vad hatt är för något och gå klädda i hucklen. På gatorna hör man träskornas klappande — ty läder är en sällsynthet. Matvarorna bäras utan omslag, ty papper saknas. Enligt sovjetlagarna är varje barn i åldern 7—15 år skolpliktigt, men skolorna besökas i största utsträckning endast av sovjetaristokratens barn. De övriga barnen sakna skor och kläder för att kunna gå i skola; dessutom måste en stor del hjälpa till med sin familjs existens. Om den saken berättar stolt den sovjetlettiska tidningen »Cina»: »I arbetsstaten är det inte sällsynt att se en 13-årig pojke som smed eller snickare...»

Baltikum översvämmas med grandiosa projekt, men en helt annan sak är deras realiserande. Byråkratin hotar att uppsluka varje produktivt arbete. I fabriken »Manila», Riga, kommer på 22 arbetare 16 kontorsanställda, i »Spars» med dess 60 arbetare 72 kontorister! Men dessutom fattas överallt skriv- och räknemaskiner.

Oavbrutet strömma nya skaror ryssar till Baltikum, nu mer än förr, ty hungern driver dem till det något lyckligare lottade Baltikum. Man lever inte i överflöd i Baltikum, men jämfört med Sovjetförhållandena lever man där dock betydligt bättre. Spekulation och stölder höra till dagordningen; de hitkomna ryssarna ha föga respekt för egendom. Det låter kanhända anekdotiskt, men sedan många år finnes i varje sovjetföretag ett originellt konto: »Förskingringars och stölders konto.» Även Baltikum har i dag fått ett sådant konto inom företagen. Hos myndigheterna dominerar det ryska språket, de hitströmmande ryssarna tränga långsamt undan balterna från fabriker, verken och högskolorna. »Ni kan ge er av till centrum (läs Sibirien och övrig periferi), där finns det arbete nog!» reagerar ryssarna på de invändningar, som t. o. m. prominenta sovjetletter göra. Och så ser man på senare tid hur ryssarna överallt dominera, speciellt i Lettland. På det lettiska kommunistiska partiets konferens

i december 1946 höllo följande »letter» föredrag: Rigasekreteraren Ostrovski (ryss), centralkommitténs båda sekreterare Lebedjev och Nikanov (ryssar) samt från Rigaorganisationen Novikov (ryss). Man tänker ofta på flyktmöjligheter, men alla kuster äro mycket strängt bevakade av ryssarna. Hamnkommendanten i Liepaja (Libau) är ryssen Grosjevoi, och kommandant för det i Libau placerade gränsvaktregementet är ryssen Begunov. Inom parentes kan nämnas att den lettiska staden Liepaja mer och mer får heta det ryska Ljibava. Till alla andra flyktförsvårande faktorer kommer också i Baltikum det gamla systemet med gisslan. Alla baltiska fiskare äro medvetna om att deras anhöriga ögonblickligen komma att häktas och deporteras om de själva fly när de ge sig ut på fisketur. Detta har kategoriskt inskräpts av NKWD. Och vilken vill försöka köpa sig sin personliga frihet till priset av sina anhörigas lidanden och kval?

Flyktförsök göres emellertid då och då. Jag träffade 1946 en gammal bekant vid namn Dreijers. I egenskap av jude hade han fängslats och bortsläpats av tyskarna men genom en ödets ironi förblivit vid liv. Han befriades 1945 av sovjettrupperna i Polen. Genast fördes han till NKWD:s undersökningsdomare, som ställde en mycket konstig fråga: »Hur kommer det sig att ni lever?» Först studsade den i årtal pinade mannen, men så blev han arg: »Och ni, var ni någonsin vid fronten?» Domaren svarade ett förläget »Ja» och Dreijers fortsatte: »Och hur kommer det sig att *ni* är vid liv?» Den frågan fick han inget svar på, men Dreijers kom tillbaka till sin lettiska hemtrakt. Snart drog han över Polen, Ungern och Tyskland till Sverige, varifrån han sände mig ett kort. (Dreijers har sedan dess emigrerat till USA. Red.) För övrigt är det sällan att det går en jude väl i SSRU. I Riga går t. ex. den förutvarande möbelhandlaren Albrecht och tigger offentligt på gatorna, ty ryssarna och tyskarna ha tagit ifrån honom allt han ägde.

Balterna hoppas på krig, krig är för dem den enda lösningen. Å ena sidan är det hårda straff här i Baltikum för spridande av upphetsande rykten, men å andra sidan deklarerar offentligt via sovjetfunktionärerna att »ett krig med England och USA går inte att undvika»!

Det var i denna atmosfär som valarrangemangen i Baltikum började. Strax sedan man avslutat firandet av oktoberrevolutionen inleddes valkampanjen. Arbetaren var knappast kommen ur produktionstävlingen till firandet av oktoberrevolutionen, förrän han hastigt måste in i en ny hets och tolv timmars arbetsdag, allt till ära för februarivalen. Allting naturligtvis mycket »frivilligt». Den för många år sedan förutsatta 7-timmarsdagen höjdes av Stalinförfattningen till 8 timmar, men varken i SSRU eller i Baltikum existerar det en 8-timmarsdag. I Baltikum arbetar man i dag 10—12 timmar per dag; att göra något emot detta är omöjligt. För det första: sovjetregeringen önskar av många skäl intensifierat arbete. För det andra: parlament och yrkessammanslutningar (s. k. fackföreningar) äro bara underordnade regeringsmyndigheter, som aldrig kunna tänkas uppträda *mot* regeringsbesluten. För det tredje: strejk betecknas som

landsförräderi. Arbetaren kan absolut inte kämpa för bättre lön och bättre arbetsförhållanden, han måste ta allting som en nåd från regeringen.

I oktober utdelades med stort ståhej och mycket tam-tam ordnar och diplom till mödrar med många barn (även till valens ära!). Dessa lyckliga baltmödrar få nu gratis åka spårvagn så länge de leva, erhålla skattenedsättning o. s. v. Men... de äro bara några tiotal i hela Baltikum. Dessutom kunna dessa värdiga mödrar trots sina ordnar och diplom knappast komma in i de överfyllda spårvagnarna, på vilka människorna klänga som druvklasas.

* * *

Som man kunde vänta av det mest demokratiska valsystemet, krävde det att stora människomassor sattes i rörelse, enbart i Baltikum några tiotusental. Valaktionens hjärta utgjordes av ur Högsta Rådet utsedda 15 medlemmar, som bildade »Centrala valkommissionen». Dess ledning ligger i händerna på ett tremannapresidium; de återstående 12 medlemmarna äro endast dekorativa statister. Den estniska valkommissionens presidium består av L. I. Illison (ordförande, kommunist), A. O. Pint (vice ordf., partilös), D. M. Kusmin (sekreterare, ryss och naturligtvis kommunist). Det lettiska presidiet bildas av A. Pelse (ordf., kommunist), E. K. Berklavs (v. ordf., kommunist), J. M. Linde (sekr., partilös). Den litauiska valkommissionens presidium upptar i sin tur P. K. Cvirka (ordf., kommunist), J. J. Matulis (v. ordf., partilös), E. J. Osarkis (sekr., rysk kommunist). Dessa sex kommunister och tre sovjettroga partilösa leda oinskränkt samtliga val i Baltikum. CVK (centrala valkommissionen) utser kretskommissionerna, registrerar de föreslagna kandidaterna, prövar eventuella klagomål och »fixerar» valresultatet. Kretskommissionerna utse distriktskommissionerna. Varje kretskommission består av 11, varje distriktskommission av 7—11 medlemmar, alltefter distriktets storlek. Estland är indelat i 100 kretsar och 1,100 distrikt, Lettland i 120 kretsar och 1834 distrikt samt Litauen i 180 kretsar och 2,277 distrikt. Varje krets väljer en deputerad. Omkring 50,000 balter fungerade som medlemmar av diverse valkommissioner och 15,000 balter sattes in som valagitatorer. Med föreskrivna schablonfraser om de resultat som Sovjetsystemet nått och valens stora betydelse skickades agitatorerna till fabriker och kontor, fiskarbyar och stadsvåningar. Tusentals halvvuxna, medlemmar av den kommunistiska ungdomsrörelsen, kontrollerade telefon och telegraf.

Enligt valförordningen uppställdes kandidaterna av kommunistiska partiorganisationer, yrkessammanslutningar, kooperativa organisationer, ungdoms- och kulturorganisationer. För att förebygga otrevliga överraskningar genomfördes kandidaturvalet bakom kulisserna: enligt kommunistiska partiets kategoriska order uppfordras ledningen för varje verk, organisation, militärformation eller landskommun att först låta registrera de påtänkta kandidaterna hos partiets CK (Centralkommitté). Sedan detta skett samt diverse informa-

tioner om vederbörande kandidat inhämtats, rådgör CK med politiska polisen om den föreslagnes lämplighet. Många av de föreslagna kandidaterna har CK utan någon som helst motivering avfört från listorna. Och endast efter att ha accepterats resp. »registrerats» av CK får ifrågavarande kandidat, föreslagen av ledningen för sin organisation eller arbetsplats, nomineras. Och då sker nomineringen under ett hysteriskt lovprisande. Jag var tillfälligtvis på en fabrik, då Stalin föreslogs som kandidat — i det lettiska parlamentet. Hans kandidatur blev förstas inte först kalfatrad av partiets CK! De sammantrummade arbetarna hörde stilla, med ligkiltiga ansiktsuttryck och dystra miner på, då den officielle talaren levererade sitt lov och pris. Till sist utbringades flegmatiskt några hurrarop, och Stalins kandidatur antogs med lyftade händer. Men det var många arbetare som dristade sig att inte räkka upp händerna, trots närvaron av NKWD-spioner. Dagen därpå framställdes denna tvångsförsamling som en jublande och begeistrad skara: »Applåder — stormande applåder — applådäska — stormande, långvariga applåder, som övergingo till ovationer — applåder, åtföljda av ropen: 'leve vår store Stalin! Hurra för vår dyre kamrat Stalin'!»

Estland har 100, Lettland 120 och Litauen 180 deputerade. I varje valkrets uppställas några kandidater, varför en viss urvalsmöjlighet finns. I varje baltstat kandidera Stalin, Molotov och Shdanov. Av fruktan eller artighet uppställas i deras valkretsar inga andra kandidater. Den 11 januari tackade Stalin telegrafiskt Rigas IV valkrets för den ära man visat honom genom att uppställa honom som kandidat och förklarade sig villig att acceptera. Enligt tidningarna mottogs detta telegram med stormande ovationer. Ukrainas huvudstad Kiev, där Stalin också kandiderade, skickade därpå till Riga ett begeistrat lyckönskningstelegram, vilket naturligtvis besvarades med ett liknande telegram från Riga.

I spetsen för de baltiska kandidaterna stå regeringsmedlemmar, kommunister och högre partilösa funktionärer. För syns skull tillfogas en liten grupp helt vanliga dödliga, t. ex. i Estland lokföraren Merilain, bonden I. Ladoga, bonden Vilavelv, skådespelerskan O. Lund, arbeterskan E. Kasträ, o. s. v. I Lettland: arbetaren A. Friderman, läkaren Elelo, arbeterskan P. Saveljeva (ryska). Och i Litauen: arbeterskan B. Filipovisjute, tekniker J. Ziunelis, arbetare B. Urbanovitsjus, verkmästare R. Baltramaitis, bonden Radauskas, lärarinnan J. V. Tigukelite o. s. v. Påfallande många ryssar figurera på alla kandidatlistor, men däremot förekommer inte en enda präst. De lutherska, katolska och de flesta gamla ortodoxa prästerna avlägsna sig från Sovjetsystemet, som dock tycks dra sig för att förfölja dem i större utsträckning. Många från Sovjet hitskickade ortodoxa präster bedriva däremot prosovjetisk propaganda. Efter en sådan propagandapredikan i Petseri (Estland) frågade en gammal ortodox estländare den prosovjetiske popen: »Säg, lille Far, hur kommer det sig att man här hos oss upprättat föreningar för gudlösa?» Popen svarade: »Nej men *det* hör jag för första gången! Och om så vore, har vi ju en patriark i Moskva!» Den gamle estländaren: »Är då

också patriarken gudlös?» På den frågan fick han inget svar. Faktum är att De Gudlösas Förbund utvecklar en energisk verksamhet i Baltikum. Det är förstås originellt att de huvudsakligen rikta sina attacker mot påven och lutheranerna; med patriarken i Moskva tycks förbundet inte ha något otalt.

Det sunna förnuftet säger, att det inte fanns något att propagera för vid valen. Varje röstberättigad *måste* rösta, om han inte ville bli misstänkt och förföljd; med beundransvärd noggrannhet hade man upprättat förteckningar över alla röstberättigade. I grund och botten var det också likgiltigt om man i sin valkrets bland de 2 à 3 tillåtna sovjetlojala kandidaterna valde Per eller Pål. Och likväl släppte man i Baltikum lös den mest omfattande valpropaganda. Hela artistbrigader bereste landsorten med sin valpropaganda, teatrarna spelade stycken som speciellt ägnades valen. Baltikum översvämmades av vallitteratur, trots att man samtidigt på grund av pappersbrist måste stå i kö för att få en tidning. Tidskrifterna voro fullproppade av valpropaganda och radion tjänstgjorde som kronan på verket: alla programpunkter riktade sig till väljarna: pjäser, uppläsningar, musik och — de lyckliga parlamentkandidaternas självbiografier!

Många av dessa radio-»biografier» tedde sig rätt egendomliga. T. ex. professor Kirchensteins', ordf. i högsta rådet: »Jag blev tidigare förföljd. I det borgerliga Lettland var det högsta lag att skaffa lyx åt de rika, medan arbetarna svalt ...» Lettlands premiärminister V. Lacis yttrade i radion: »Under den kapitalistiska regimen var jag utlämnad åt svälten. Vi skriftställare var fullständigt undertryckta och rättslösa.» Men båda dessa herrar voro på sin tid medarbetare i den största lettiska tidningen »Jaunakas Zinas» (upplaga 200,000 ex.), vars ägarinna Em. Benjamins 1941 deporterades till Sovjet och där svalt ihjäl. Hennes båda medarbetare Kirchensteins och Lacis tjänade årligen c:a 20,000 kronor, skriftställaren Lacis var dessutom husägare, hade bil och därtill några båtar. Vice ordf. i högsta rådet, Andrejs Upits: »Lettiska kapitalister förtryckte det lettiska folket... Jag förföljdes av den borgerliga klicken och häktades...» Nu känner man herr Upits mycket väl i Lettland, och en var kunde konstatera att han glömde högst väsentliga ting i sin radioreklam: 1919 var han funktionär i den första lettiska sovjetregeringen och måste med den fly till »Sovjetparadiset». Men ser man på — precis 10 månader efteråt (i mars 1920) flydde Upits ur det prisade och förhärligade Sovjetparadiset tillbaka till det »förfärliga kapitalistiska Lettland». Här blev han inspärrad ett par månader, men sedan benådad samtidigt med mig. Man sköt honom inte för hans år 1919 begångna synder, han kunde i lugn och ro och materiell sorglöshet leva tillsammans med sin familj ända till 1940. Han hade en vacker våning i Riga, en villa i Lielvarde och feta inkomster som skriftställare m. m. Trots den »fruktansvärda terrorn» föredrog han att bli kvar i »det kapitalistiska Lettland» framför att återvända till Sovjetparadiset. I dag verkar det som herr Upits skulle ha helt glömt bort sin flykt från Sovjet till Lettland år 1920. Teaterdirektör E. Smilgis berättade i radio om den gamla vänskapen mellan letterna och de ryska brö-

derna! Skådespelerskan Elvira Bramber: »I det gamla Lettland hade skådespelaren inte ens lov att tänka... vi måste lära mycket av den sovjetryska konsten.» Skriftställaren A. Grigulis: »Sovjetlitteratur måste vara partilitteratur, dess linjer måste överensstämma med Lenins och Stalins politiska linjer. Varje propaganda för apolitisk inställning är skadlig.» Andra kandidater läste stammande upp några ord från manuskript, så t. ex. arbetaren A. Kalnins: »Den som önskar att Sovjet och den därifrån oskiljbara delen Sovjetlettland ska förbli starkt och mäktigt, röstar för det kommunistiska-partilösa blocket!» Bonden A. Dzeguze deklarerade: »Vi måste skicka så mycket som möjligt till våra nödlidande ryska bröder!» (Denne filantrop känner kanske inte till den senaste statistiken: genom kriget har Baltikum förlorat värden för 53 miljarder: Lettland 20, Litauen 17 och Estland 16 miljarder rubel.) Arbeterskan Saveljeva, ryska, glödde av hat mot varje kritiker: »Det tycks mig som om inte allt är i ordning här i Lettland, viskningar, ryktesspridare — dessa ulvar i fårakläder — bemödar sig om att övertyga de lojala sovjetmedborgarna om att Sovjet t. o. m. tänker röva bort barnen...»

* * *

Allting var förberett, valen kunde börja. De förrättades i Litauen den 9 februari, tillsammans med den stora sovjetryska republiken, i Estland och Lettland den 16 februari, tillsammans med de asiatiska sovjetrepublikerna Mordva, Usbek, Kasach, Turkmenien och Kirgis-republiken. Valcirkusen började mycket tidigt: »Redan vid midnatt ställde sig ynglingar och åldringar, arbetare och lärda framför vallokalerna. Alla ville vara de första!» rapporterade den sovjetlitauiska radion den 10 februari kl. 10 på morgonen. Ett är säkert: i andra ändan av Sovjetimperiet, i fjärran östern och på Kamtsjatka började valen, medan det i Vilna alltjämt var djupaste natt. Hela husblock, församlingar, företag och organisationer kommo i organiserad uppmarsch med fanor och musik till vallokalerna. Illumination och dekoration i riklig mängd, vajande fanor, lysande plakat och eldande transparanger. Flygblad med kandidaternas porträtt delades ut på gatorna. Jag har sällan sett så många lettiskor i brokiga nationaldräkter som just den 16 februari, men jag vet att det var inte så mycket till ära för valen som till manifesterandet av det lettiska! Inom valdistriktet skulle nu all valagitation vara förbjuden, men överallt agiterades det för Stalin. Många väljare uttryckte sig på orientaliska blomsterspråk; den litauiska kvinnan och modern Perveinene sade: »För vår dyre Stalin, för Sovjetfolkets och våra barns lycka!» A. Maroko svarade för följande harang: »För denna vår lyckas dag har jag kämpat. Denna dag har jag med längtan väntat på. Och nu har den randats, strålände och glädjefylld. En stor ära är oss bevisad i det vi få rösta på Stalin!» Under ett sådant patetiskt tal viskade en god vän i mitt öra: »Måntro karlen är full?» Ja, vem vet? Det rådde visserligen alkoholförbud den dagen, men det gick ändå att få sprit överallt. »I dag finns inte en endaste vrå i Lett-

land, där man inte med kärlek på läpparna nämner Stalins namn!» skrev den 16 februari »Sovjetskaja Latvija». Då detta senare citerades i Rigas Radio på lettiska, sade en lyssnande gammal mor: »Vilken hädelse!»

Alla hade dock inte rättighet att delta i valen, först och främst de som återvänt från deportation, och av dem finns det några hundratal. De se beklämmande ut dessa arma varelser, utmärklade som skelett och stilla som möss. Deras anhöriga gråta av smärta inför anblicken av dessa levande döda. Till dem som inte få rösta hör också c:a 400,000 balter i deportation och »arbete» samt c:a 300,000 i emigration. Valen genomfördes bokstavligen talat under tryck från bajonetter — i Baltikum råder alltjämt undantagstillstånd med krigsrätt och allt sådant. Vem kan kontrollera valen? Ingen! I Polen vistades åtminstone några utlandsjournalister under valperioden. I Baltikum finns det inga utlänningar; om utlandsjournalister skola vi inte tala! *Vart togo de svenska journalisterna vägen, som Sovjetpressen gjorde sådant väsen kring?* Den enda kanalen ut från det hermetiskt tillslutna Baltikum bilda sovjettidningarnas korrespondenter, som i regel också samtidigt äro funktionärer i den baltiska sovjethierarkin. E. Päll, sekreterare för det estniska kommunistpartiets propagandasektion, och F. Varslavans, »förtjänstfull konstnär i den lettiska sovjetrepubliken», äro sålunda korrespondenter till Moskvatidningen »Ivestija», men de se givetvis allt ur Moskvas synvinkel.

* * *

Med undantag för några excesser i Dundaga (Lettland), där beväpnade män demolerade vallokalerna och därpå försvunno, samt flera blodiga episoder i Litauen förlöpte valen lugnt. Distrikts- och kretskommissionerna konstaterade och fastslog valresultaten med *överdriven* noggrannhet, varpå resultaten översändes till CVK. Och det dunkla mysteriet började, när Centrala Valkommissionen »fastställde» de fantastiska siffrorna. Enligt rapport från de tre baltstaternas CVK blevo valens resultat:

- 1) intet enda överklagande. (Märkvärdigt, bland 3,65 miljoner baltiska väljare!)
- 2) Estland: 804,172 röstberättigade, varav 798,718 resp. 99,33 % deltagit i valen.
För: 768,162 resp. 96,17 %.
»Mot»: 28,003 resp. 3,51 %.
Ogiltiga röstsedlar: 2,593.
- 3) Lettland: 1,326,665 röstberättigade, varav 1,323,375 resp. 99,75 % deltagit i valen.
För 1,311,889 resp. 99,13 %.
- 4) Litauen: 1,510,150 röstberättigade, varav 1,478,523 resp. 97,91 % (lägsta % i hela SSRU!) deltagit i valen.
För 1,449,686 resp. 98,05 %.

Den stora majoriteten för regimen, liksom det minimala antalet ogiltiga röstsedlar är i högsta grad misstänkt. Det stigande procenttalet för baltiska väljare, jämfört med valen 1946, betyder inte att

balterna nu äro mera förtjusta i systemet, utan endast att det administrativa trycket blivit effektivare.

Hela det väljande SSRU betjänade sig, med vissa smärre undantag, av den sovjetryska vallagen av 26 november 1946. Av dess 101 paragrafer äro några rätt betecknande. »§ 67: I vallokalerna inrättas för väljarna enskilda rum eller kabiner. I dessa kabiner får ingen annan uppehålla sig samtidigt med väljaren.» »§ 79: Som ogiltiga förklaras de röstsedlar som upptar mer än en kandidat, eller röstsedlar av icke föreskrivet utseende.» Paragraf 83 talar om röstsedlar, på vilka alla kandidaterna strukits.

I en del stadsvaldistrikt fanns det några kabiner, oftast utan förhängen eller dörrar. Antalet var otillräckligt för det frampiskade stora antalet röstande. Vallokalerna voro nämligen överfulla och varje röstande behandlade sin sedel inför samtligas ögon. Dessutom övervakades varje lokal av »aktivister» — som misstänksamt och demonstrativt snokade runt överallt. På landsbygden fanns det inte alls några enskilda rum eller kabiner. Oftast var det bara ett enda rum, i vilket alla re röstande stoppades in och där de hade att förätta sitt »hemliga» val! Och trots detta lyckades det för tusentals att göra sina röstsedlar ogiltiga, medan andra i stället för röstsedlar stoppade antisovjetiska upprop och smådeskrifter i urnorna. Utan tvivel fick NKWD efter valen en hel del materiel för räfst och rättarting! En sak är dock klar: *CVK:s siffror stämma inte!* Jag är fast övertygad om att en stor del av de baltiska väljarna bemödade sig om att göra röstsedlarna ogiltiga och att de också lyckades därmed. Betecknande är också rapporternas uppgift om »mot-sedlar» i Estland, i allt 28,003. Vallagen känner inte till sådana sedlar, även vi väljare nu hörde talas om dem för första gången. Det är möjligt att det återigen rör sig om ett »demokratiskt» reklamtrick.

De nyvalda baltiska sovjetparlamenten representera i mycket ringa grad de baltiska folken. Sovjetlettlands nya Högsta Råd, med dess 120 deputerade, består av sådana som Stalin, Molotov, Sjdjanov, de förra ledarna av Högsta Rådet professor Kirchensteins, A. Upits, Prieze, fem sekreterare från kommunistiska partiets CK, sekreterare från partiets råjongkommittéer, republikens högsta åklagare ryssen Misjurin, högsta domstolens ordförande Grinbergs, 5 generaler och amiraler (ryssar, däribland generalöverste Naumenko), ministerpresident V. Lacis med sina ställföreträdare Ronis, Culitis, Kisis, Pludonis, Trinklers och Tjelov (ryss). Vidare finns där 13 ministrar: Jefim Sjuk (ryss), Sics, Jablonskis, Vacietis, Vanags, Bude, Krauss, Treilibs, Lebedev (ryss), Ameriks, Tabaks, Paegle, Auskaps, samt 4 professorer; ytterligare 20 ordföranden från krets- och kommunexekutivkommittéerna, 2 »fackföreningsledare», 5 fabriksdirektörer, 6 skoldirektörer, 2 lärare, 4 stachanovister, 2 verkmästare, 2 läkare, 15 arbetare, bönder och tjänstemän. Ävenså valdes representanten för det sovjetryska kommunistiska partiet ryssen Zelenov, den ryske direktören för Lettlands järnvägar Lebedjev, ledaren för den första kolchosen Leitans, skriftställaren A. Grigulis, skådespelerskan Lilita Berzina och redaktör Ozolins.

Många av de nyvalda deputerade behärska inte estniska, lettiska eller litauiska språken. Men saken är enkel: i de sovjetbaltiska parlamenten kommer man att tala *ryska*. 73 deputerade av det lettiska högsta rådet, eller 60,8 %, äro medlemmar av det kommunistiska partiet. 1 januari 1941, när Sovjetmakten stod i zenit här i Baltikum, var sammanlagt 13,500 lettiska medborgare kommunister (därav c:a 3,000 letter, de övriga lettiska judar och ryssfödda) eller 0,7 %. I dag, med en halv miljon invandrade ryssar, av vilka genomsnittligt 20 % äro kommunister, torde kommunistprocenten i Lettland ha stigit från 0,7 till allra högst 10 %. I konsekvens därmed skulle kommunistpartiet vara representerat i Högsta Rådet med 10 % d. v. s. 12 deputerade. I stället representerar en 10-procentig minoritet Lettlands hela befolkning. Liknande proportioner gälla för Estland och Litauen.

Den sovjetryska sifferkvalibrastiken från valen i Baltikum återspeglar då och då intressanta ting. Enligt Sovjetuppgifterna finns det i dagens Litauen 1,5 miljon röstberättigade, d. v. s. människor över 18 år. Lägger man till 35 % för barn upp till 18 år, erhåller vi en invånarsiffra på c:a 2 miljoner. Den 16 juni 1940 bodde i Litauen 2,7 miljoner människor; av dessa beräknas 200,000 ha »likviderats», 100,000 befinna sig i emigration och 200,000 ha deporterats till SSRU, i vilkas ställe ha kommit c:a 200,000 civila ryssar. 400,000 litauer ha således trollats bort! Enligt autentiska informationer uppfördes flera hundratusentals litauer inte i röstlängderna inom respektive valkretsar. Litauerna äro mycket antisovjetiskt stämde, och ockupationsmakten har en viss respekt för dem. Å andra sidan lyder § 100 i den nyssnämnda vallagen: »Envar, som med våld, hotelser, bedrägeri eller mutor hindrar sovjetmedborgarens röstande eller inval, bestraffas med 2 års frihetsstraff.»

De dyra valen ha balterna måst betala ur egen ficka. Och det dyrköpta baltparlamentet består endast av en här statister. Ingen hyser den ringaste illusion om de deputerades egentliga roll: Deras enda uppgift är att de, sedan de hos presidiet inhämtat vederbörligt tillstånd, kunna komma med betydelselös kritik av vissa regeringens ekonomiska åtgärder. Allt annat — terror, utrikespolitik, rättsväsen — ha de inte lov att lägga sig i. Ett lösgörande av fosterlandet från SSRU — som 1936 års författning bevars tillstädjer — ha de inte ens lov att drömma om.

*

Några dagar efteråt voro valen redan glömda. Inte ett ord mera om saken i pressen, radion eller annorstädes. Den officiella entusiasmen rullade i flera veckor i en väldig lavin fram till valdagen, för att så plötsligt på order upphöra. I månadtal hade man det intrycket att sovjetvalen utgjorde den viktigaste världshistoriska händelsen. Och så i och med valdagens utgång — dödystnad! Precis som om valen aldrig ägt rum. Allt patos och all entusiasm var oäkta. Men det var ett uttryck för sovjetregins precisionsarbete, som man knappast finner maken till annorstädes.